

УДК 378.014.61

[https://doi.org/10.52058/2786-6165-2024-5\(23\)-1312-1330](https://doi.org/10.52058/2786-6165-2024-5(23)-1312-1330)

Пономарьова Марина Сергіївна кандидат економічних наук, доцент, доцент кафедри ЮНЕСКО «філософія людського спілкування та соціально-гуманітарних дисциплін», Державний біотехнологічний університет, Україна, вул. Алчевських, 44, м. Харків, 61002, тел.: (066) 761-88-43, <https://orcid.org/0000-0001-8463-821X>

Золотарьова Світлана Анатоліївна кандидат сільськогосподарських наук, доцент кафедри ЮНЕСКО «філософія людського спілкування та соціально-гуманітарних дисциплін», Державний біотехнологічний університет, Україна вул. Алчевських, 44, м. Харків, 61002, тел.: (050) 915-27-96, <https://orcid.org/0000-0001-7275-5603>

Засядьовк Аліна Олександрівна здобувач першого (бакалаврського) рівня вищої освіти, Державний біотехнологічний університет, Україна, вул. Алчевських, 44, м. Харків, 61002, тел.: (050) 632-71-58, <https://orcid.org/0009-0006-8330-2830>

ПРОФЕСІЙНА ОСВІТА: ТЕРМІНОЛОГІЯ, СТРАТЕГІЯ РОЗВИТКУ ОСВІТНЬОЇ ДІЯЛЬНОСТІ, ПРОБЛЕМИ ТА НОВАЦІЇ

Анотація. Тема професійної освіти стає дедалі актуальнішою у сучасному світі. Зростаюча конкуренція на ринку праці та швидкий розвиток технологій створюють попит на висококваліфікованих спеціалістів у різних галузях. Професійна освіта готує людей до роботи в конкретних сферах, надаючи їм необхідні навички, знання та досвід для успішного виконання своїх обов'язків. Це підвищує їхню конкурентоспроможність на ринку праці та дає можливість отримувати вищу заробітну плату. Багато робочих місць вимагають спеціальних навичок та знань, таких як програмування, медична діагностика, механіка, електрика, будівництво та інші.

Сучасні виклики, такі як пандемія COVID-19 та військовий стан в Україні, змусили перейти від традиційного навчання у закладах освіти до електронного навчання вдома. Це потребує впровадження нових технологій, що відповідають сучасним вимогам. Інтеграція нових методик і підходів у навчальний процес, підвищення рівня професійної компетентності викладачів та пошук шляхів удосконалення педаго-

гічної сфери допоможуть забезпечити стабільний розвиток освіти, що, у свою чергу, підвищить конкурентоспроможність випускників на ринку праці.

У Національній доктрині розвитку освіти України у XXI столітті визначено завдання, спрямовані на забезпечення фундаментальної наукової, загальнокультурної та практичної підготовки фахівців. Розвиток системи професійної освіти пов'язаний з модифікацією соціально-економічного, культурного та духовного розвитку суспільства, а також із прийняттям нормативно-правових актів та законів у сфері освіти. Це призвело до оновлення змісту професійної освіти, оптимізації мережі навчальних закладів та покращення форм навчання.

Отже, професійна освіта є ключовим фактором у підготовці висококваліфікованих спеціалістів, що відповідають сучасним вимогам ринку праці. Її розвиток вимагає постійного вдосконалення та інтеграції новітніх технологій і методик, що дозволить забезпечити високу якість навчання та підвищити конкурентоспроможність випускників на ринку праці.

Ключові слова: освіта, професійна освіта, професійна компетентність, реформа професійної освіти, цифровізація професійної освіти.

Ponomarova Maryna Sergiivna Ph. D. in Economics, Associate Professor, Associate Professor of the UNESCO department, Philosophy of human communication and social and humanitarian disciplines, State Biotechnological University, Alchevskikh St., 44, Kharkiv, 61002, tel.: (066) 761-88-43, <https://orcid.org/0000-0001-8463-821X>

Zolotarova Svetlana Anatoliyivna Ph. D. in Agricultural Sciences, Associate Professor of the UNESCO department, Philosophy of human communication and social and humanitarian disciplines, State Biotechnological University, Alchevskikh St., 44, Kharkiv, 61002, tel.: (050) 915-27-96, <https://orcid.org/0000-0001-7275-5603>

Zasiadvovk Alina Oleksandrivna graduate of the first (baccalaureate) level of higher education, State Biotechnological University, Ukraine, Alchevskikh St., 44, Kharkiv, 61002, tel.: (050) 632-71-58, <https://orcid.org/0009-0006-8330-2830>

PROFESSIONAL EDUCATION: TERMINOLOGY, STRATEGY FOR THE DEVELOPMENT OF EDUCATIONAL ACTIVITIES, PROBLEMS AND INNOVATIONS

Abstract. The topic of vocational education is becoming increasingly relevant in the modern world. Growing competition in the labor market and

rapid technological development create a demand for highly qualified specialists in various fields. Vocational education prepares people to work in specific fields, providing them with the necessary skills, knowledge and experience to successfully perform their duties. This increases their competitiveness in the labor market and enables them to earn higher wages. Many jobs require specialized skills and knowledge, such as programming, medical diagnostics, mechanics, electricity, construction, and others.

Current challenges, such as the COVID-19 pandemic and martial law in Ukraine, have forced a shift from traditional classroom learning to e-learning at home. This requires the introduction of new technologies that meet modern requirements. Integration of new methods and approaches into the educational process, raising the level of professional competence of teachers, and finding ways to improve the pedagogical sphere will help ensure the sustainable development of education, which in turn will increase the competitiveness of graduates in the labor market.

The National Doctrine for the Development of Education in Ukraine in the 21st Century sets out tasks aimed at ensuring fundamental scientific, general cultural and practical training of specialists. The development of the vocational education system is associated with the modification of socio-economic, cultural and spiritual development of society, as well as the adoption of regulations and laws in the field of education. This has led to an update of the content of vocational education, optimization of the network of educational institutions, and improvement of the forms of education.

Thus, vocational education is a key factor in training highly qualified specialists who meet the modern requirements of the labor market. Its development requires constant improvement and integration of the latest technologies and methods, which will ensure high quality of education and increase the competitiveness of graduates in the labor market.

Keywords: education, vocational education, professional competence, vocational education reform, digitalization of vocational education.

Постановка проблеми. Сучасний розвиток суспільства, його взаємодія з європейськими та світовими спільнотами формують нові завдання щодо реформування освітнього процесу. Виклики світу, такі як пандемія COVID-19 та воєнний стан в Україні, зумовили перехід від традиційного навчання у закладах освіти, до електронного – навчання вдома, яке вимагає впровадження нових технологій, притаманних потребам сучасності. Інтеграція нових методик, підходів у навчальний процес, підвищення рівня професійної компетентності та пошук шляхів удосконалення педагогічної сфери допоможуть успішно забезпечити

стабільний розвиток освіти, що призведе до конкурентоспроможності на ринку праці. У Національній доктрині розвитку освіти України у XXI століття визначено завдання, які передбачають спрямування вищої освіти на забезпечення фундаментальної наукової, загальнокультурної та практичної підготовки фахівців. Розвиток системи професійної освіти пов'язують з модифікацією соціально-економічного, культурного та духовного розвитку суспільства, а також з прийняттям нормативно-правових актів та законів у сфері освіти, що спричинило оновлення змісту професійної освіти, оптимізацію мережі навчальних закладів та покращення форм навчання.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Науковці протягом XX–XXI ст. зробили значний внесок у дослідженні професійної освіти. Серед них С.У. Гончаренко та І.А. Зязюн, які сформулювали термінологію й розглянули розвиток та перспективи професійної освіти. Н.Г. Ничкало – автор монографії «Розвиток професійної освіти в умовах глобалізаційних та інтеграційних процесів», у якій досліджено проблеми сучасності, визначено стратегічні завдання та основні напрями реформування професійної освіти. В.О. Радкевич у статті «Сучасні тенденції розвитку професійної освіти» описала тенденції в сучасних соціально-економічних умовах та як вони впливають на розвиток професійної освіти. Н.П. Волкова, О.М. Топузов, О.І. Локшина, А.П. Джурило та О.М. Шпарик розробили проект у якому розроблено електронну інформаційну платформу для дослідників та освітян, випущено 12 інформаційних бюлетенів, опубліковано матеріали конференцій і статті.

Метою нашої статті було проаналізувати та узагальнити знання про професійну освіту в Україні, визначити терміни та стратегію розвитку.

Виклад основного матеріалу. Зміни у сучасному світі ставлять перед освітою певні виклики, які вимагають постійної адаптації. В умовах пандемії COVID-19 та оголошення воєнного стану в Україні деякі навчальні заклади освіти повинні здійснювати навчання в асинхронному режимі. Впровадження інноваційних технологій в освіту забезпечує ефективну підготовку молодого покоління до безперервного отримання знань, умінь, навичок та вимог сьогодення.

Згідно статті 5 Закону України «Про освіту» освіта є «державним пріоритетом, що сприяє інноваційному, соціально-економічному та культурному розвитку суспільства. Фінансування освіти є інвестицією в людський потенціал, сталий розвиток суспільства і держави». Крім того у ст. 6 даного Закону освіта має спиратися на принцип рівних можливостей для всіх [1].

Дослідження теми «Людиноцентризм як складова філософії освіти» проводив український дослідник-філософ В.Г. Кремень. У даному дослідженні висвітлено визначення «освіти»: 1) як багатофункціональної системи, що ґрунтується на цивілізаційних принципах; 2) як ключової складової переходу від індустріального до науково-інформаційного суспільства. Академік аргументує принципи інтелектуального та духовного розвитку особистості, поєднуючи їх з цінностями освіти як ключовими морально-духовними незмінними величинами європейського й українського суспільства. Ідея людиноцентризму розглядається як основний фактор соціального прогресу, що є в основі трансформаційних змін у сфері освіти, спрямованих до нових духовних вимірів, переходу від локально-стабільного до інтегрального рівня розвитку [2, с. 70].

У «Термінологічному словнику з основ підготовки наукових та науково-педагогічних кадрів післядипломної педагогічної освіти» термін «професійна освіта» має три визначення. У першому, «професійну освіту» розуміємо як готовність особи до певного виду діяльності, яка підтверджується конкретним документом (атестатом, дипломом), виданим відповідним навчальним закладом. У другому – це система професійних закладів освіти. Третє визначення стосується сучасних умов та описує професійну освіту як один з етапів у формуванні особистості, який є передумовою для її впровадження у суспільну і виробничо-технічну структуру праці [3, с. 115].

За «Українським педагогічним словником» С.У. Гончаренка, термін «професійна освіта» має декілька визначень [4, с. 274-275]:

1) це підготовка фахівців, які мають різні рівні кваліфікації в закладах освіти, для професійної діяльності у певній одній галузі народного господарства, науки, культури;

2) складова єдиної системи народної освіти;

3) сукупність знань, умінь та навичок, завдяки яким особа може працювати як спеціаліст вищої, середньої кваліфікації або кваліфікований робітник.

З цього випливає, що освіта є ключовою умовою, яка з одного боку – важлива для інноваційного розвитку країни, з іншого – для підвищення якості освіти.

Реформування професійної освіти регламентоване законами України «Про освіту» та «Про професійну (професійно-технічну) освіту», Стратегією розвитку професійної (професійно-технічної) освіти на період до 2023 року, Указом президента України «Про пріоритетні заходи щодо розвитку професійної (професійно-технічної) освіти», Концепцією Державної цільової соціальної програми розвитку на період 2022-2027 років.

У статті 10 Закону України «Про освіту» вказано складники системи освіти, якими є дошкільна, повна загальна середня, позашкільна, спеціалізована, професійна (професійно-технічна), фахова передвища, вища, післядипломна освіта та освіта дорослих [1].

Мета професійної освіти полягає у розвитку та формуванні професійних компетентностей особи [1]. Професійна компетентність – це характеристика ділових й особистісних якостей фахівця, яка відображає його рівень знань, умінь та досвіду у професійній діяльності, яка включає в себе: уміння аналізувати і передбачати результати своєї праці, використовувати сучасну інформацію в обраній галузі виробництва [3, с. 141-142]. Також професійна діяльність сприяє конкурентоспроможності на ринку праці, забезпечує мобільність та перспективи кар'єрного зростання на протязі всього життя [1].

Дослідження теми «Психофізіологічне забезпечення становлення фахівця у професіях типу «людина – людина»» проводилось під керівництвом доктора психологічних наук О.М. Кокун. Основна мета спрямовувалась на аналіз професійної спрямованості та компетентності, серед яких важливі якості та психофізіологічні властивості. У даному дослідженні з'ясовано особливості розвитку аспектів професійного зростання фахівця у сферах типу «людина – людина». До аспектів відноситься мислення, уява, пам'ять, творчі здібності, комунікативна та конфліктна компетентність, міокінетичний потенціал, а також характерологічні, нейродинамічні, темпераментальні та емоційні властивості. Також розкрито значення кожного аспекту для зростання фахівця, їхні особливості та закономірності розвитку, спільні та відмінні риси, взаємозв'язок кожного аспекту [2, с. 69].

Професійна освіта надається через систему вищих і середніх навчальних закладів, таких як університети, академії, інститути, коледжі, технікуми, училища [5, с. 262].

У системі професійної освіти в Україні на початку 2000 навчального року функціонувало 979 закладів вищої освіти, у яких навчалось 1931 тис. студентів [6, с. 112]. За дослідженням Н.П. Волкової, з 2001 по 2006 рік кількість нових типів професійно-технічних навчальних закладів зросла. У цей період діяло 110 вищих професійних училищ та центрів професійно-технічної освіти, 14 художньо-професійних училищ, 4 училища-агрофірми, 459 професійно-технічних закладів для підготовки та перепідготовки незайнятого населення з робітничих професій [5, с. 262]. До 2021 року кількість ЗВО зменшилась до 634, а студентів становило – 1329 тис [6, с. 112]. На початку 2023 року в Україні функціонує 332 ЗВО, з яких 191 –

державної, 25 – комунальної та 116 – приватної форми власності. Проте через воєнні дії у липні 2023 року постраждало 69 вищих навчальних закладів. Всього кількість осіб, які здобувають вищу освіту становить 1113 тис. [7, с. 38].

Таблиця 1.

Заклади вищої освіти України в 2000-2021 роках на початок навчального року [6, с. 112].

Рік	Заклади вищої освіти України			
	коледжі, технікуми, училища		університети, академії, інститути	
	усього	в них учнів, тис.	усього	в них студентів, тис.
2000/01	664	528	315	1403
2005/06	606	505	345	2204
2010/11	505	361	349	2130
2015/16	371	230	288	1375
2016/17	370	217	287	1369
2017/18	372	209	289	1330
2018/19	370	200	282	1322
2019/20	338	174	281	1266
2020/21	129	166	515	1142
2021/22	248	282	386	1047

Реформа професійної освіти необхідна для того, щоб задовольнити потреби українського ринку праці якісними фахівцями. У 2005 році Україна приєдналася до Болонського процесу, який був офіційно започаткований в 1999 році підписанням Болонської декларації. «Болонський процес – це міжурядова співпраця з реформування систем вищої освіти країн-членів Європейського простору вищої освіти». Приєднуючись до нього Україна взяла на себе зобов'язання реформувати систему вищої освіти до європейських стандартів та цінностей. 4 березня 2020 року в Києві відбулося засідання Групи супроводу Болонського процесу, на якому країни-учасниці обговорили прогрес реалізації реформ вищої освіти та подальшу співпрацю до 2030 року. Серед головних завдань зазначено [8]:

- сприяння взаємодії між країнами-учасницями Болонського процесу для досягнення Цілей сталого розвитку;
- забезпечення верховенства міжнародного права та запобігання будь-яким формам обмеження академічної автономії та інституційного управління ЗВО;

- рівномірне виконання зобов'язань Болонського процесу усіма держав-учасниця;
- створення рівних можливостей для розвитку національних систем вищої освіти в країнах Болонського процесу;
- збалансований розвиток академічної мобільності між країнами-учасниками;
- впровадження сучасних цифрових рішень в Європейському просторі вищої освіти.

Дослідження теми «Освіта як передумова, та чинник інноваційного розвитку українського суспільства», яке провів В.О. Огнев'юк, показало, що у контексті конкурентного освітнього середовища розвиток освіти та створення інноваційної моделі українського суспільства співвідносні та співзалежні. Сформульовано фактори та закономірність розвитку освіти у контексті глобалізаційних тенденцій та включення ЗВО України до Болонського процесу. Також описано концептуальні підходи до впровадження нового напрямку у філософії освіти – «освітології», яка враховує тенденції розвитку громадянського суспільства в країні [2, с. 70].

Ще однією реформою професійної (професійно-технічної) освіти є схвалення розпорядженням КМУ від 12 червня 2019 р. № 419-р Концепції реалізації державної політики у сфері професійної (професійно-технічної) освіти «Сучасна професійна (професійно-технічна) освіта» на період до 2027 року та затвердження розпорядженням КМУ від 29 квітня 2020 р. № 508-р плану заходів на 2020-2027 роки. Проект Стратегії розвитку професійної (професійно-технічної) освіти на період до 2023 року конкретизує цілі та завдання I та II етапів реалізації Концепції. Стратегія передбачає головні завдання та напрями розвитку системи професійної (професійно-технічної) освіти, такі як прискорення модернізації системи на рівні регіонів, підвищення спроможності навчальних закладів до фінансової, академічної, кадрової та організаційної автономії, а також створення умов для інтеграції професійної (професійно-технічної) освіти з ринком праці. Реалізація цих заходів сприятиме інноваційному, соціально-економічному та культурному розвитку суспільства, забезпечуючи громадянам право на професійну (професійно-технічну) освіту протягом усього життя за принципом рівних можливостей для всіх [9].

Модернізація освітнього процесу – це цілеспрямована зміна, що впроваджує в середовище нові стабільні елементи, які призводять до перетворення системи з одного стану у інший. Новизна полягає у потенціалі для якісної зміни, а нововведення впроваджують зміни у конкретному об'єкті, який є предметом модернізації [2, с. 71].

30 березня 2021 року прийнято Указ Президента України «Про пріоритетні заходи щодо розвитку професійної (професійно-технічної) освіти» метою якого є модернізація системи професійної (професійно-технічної) освіти, щоб вона відповідала сучасним та перспективним потребам ринку праці, сприяння міжнародним стандартам та практикам, щоб забезпечити особам доступну та якісну професійну (професійно-технічну) освіту, створення умов для розвитку професійних компетентностей, а також розвиток трудових ресурсів як чинника економічного зростання країни. На виконання створено Раду з питань розвитку професійної (професійно-технічної) освіти, яка є консультативно-дорадчим органом при Президентові [10].

Одним з важливих кроків у покращанні вищої освіти є затвердження Постанови Кабінету Міністрів України щодо напрямів та спеціальностей, у якій вперше враховуються освітньо-кваліфікаційні рівні (ступені освіти) підготовки фахівців у ВНЗ України [5, с. 263]. На сьогодні перелік напрямів та спеціальностей зазнає змін. З 8 серпня 2023 року по 11 грудня 2023 року проводилось Громадське обговорення проекту від Міністерства освіти і науки України «Про затвердження переліку галузей знань і спеціальностей, за якими здійснюється підготовка здобувачів вищої освіти». Даний проект передбачає схвалення нового та орієнтовного до переліку галузей Міжнародної стандартної класифікації освіти (МСКО), що є кроком у запровадженні єдиної системи класифікації та статистичних стандартів, які спрямовані на гармонізацію й порівняння державної статистики з міжнародними стандартами та рекомендаціями, зокрема, із міжнародними стандартними системами класифікації ООН. У обговоренні брали участь: Комітети Верховної Ради України та народні депутати України; Кабінет Міністрів України, органи виконавчої влади та їхні структурні підрозділи; заклади вищої та фахової передвищої освіти, Національна академія наук та наукові установи; викладачі та науковці; члени та експерти Науково-методичної ради, комісій, підкомісій МОН, галузевих експертних рад Національного агентства із забезпечення якості вищої освіти; здобувачі вищої освіти; громадські організації; представники бізнесу та організацій; громадяни. Повний список осіб вказаний у «Звіті за результатами громадського обговорення» [11].

Ще одним кроком розвитку вищої освіти є підписання Угоди про асоціацію між Україною та ЄС у 2014 році та отримання Україною статусу кандидата в члени ЄС у 2022 році, що вимагає виконання Копенгагенських критеріїв, до яких відносяться спільні права та зобов'язання, які є обов'язковими для всіх країн ЄС. Тому країні-

кандидату потрібно розвивати необхідні науково-дослідницькі та технологічні можливості, включаючи підготовку висококваліфікованого персоналу [12]. З цією метою О.М. Топузов, О.І. Локшина, А.П. Джурило, О.М. Шпарик розпочали у грудні 2022 року проєкт «Європейський дослідницький простір як орієнтир розвитку педагогічної науки в Україні: інформаційний хаб Інституту педагогіки НАПН України», який сприяє подальшій європейській інтеграції української педагогіки у Європейський дослідницький простір. Важливим елементом проєкту є створення інформаційних бюлетенів, які охоплюють інноваційні аспекти функціонування Європейського дослідницького простору (ЄДП) [13, с. 2], Лісабонської стратегії розвитку (2000) та стратегії «Європа 2020» (2010). За рік реалізації проєкту було розроблено електронну інформаційну платформу «Європейський дослідницький простір як орієнтир розвитку педагогічної науки в Україні» для дослідників та освітян, а також видано 12 інформаційних бюлетенів, в яких представлено нове бачення, основну ідею, бюджет та структуру програми «Горизонт Європа» – найбільшої науково-дослідної програми ЄС, що включає реалізацію ЄДП [12]. Також цей проєкт став одним із десяти переможців конкурсу проєктів Української асоціації дослідників освіти (УАДО) [13, с. 2].

Розвиток глобалізаційних та інтеграційних процесів у цивілізованих країнах спричиняє нові виклики в освітній сфері. Для сучасного світу, постає тенденція інтенсивного пошуку нових моделей розвитку освіти та нетрадиційних підходів з використанням інформаційно-комунікаційних технологій [2, с. 75]. Тому важливим і перспективним шляхом розвитку освіти у XXI столітті є дистанційне навчання та самоосвіта. Дистанційне навчання – це проведення освітнього процесу з використанням сучасних освітніх, інформаційно-комунікаційних технологій для взаємодії всіх учасників освітнього процесу. В свою чергу, інформаційно-комунікаційні технології передбачають створення, накопичення, зберігання та доступ до електронних освітніх ресурсів з предметів, а також забезпечують організацію освітнього процесу через використання програмного забезпечення та засобів зв'язку, мережі Інтернет [14].

Тенденції трансформації методичних засад з підготовки магістрів, аспірантів та докторантів у ЗВО за дистанційною формою навчання цікавлять Національну академію педагогічних наук. Дослідження НАПН включає в себе [2, с. 71-72]:

– інтеграцію інформаційно-комунікаційних технологій у навчально-дослідницьких процесах, що дає доступ до наукових й

навчальних матеріалів дисциплін, що викладаються в рамках програми підготовки;

- розробку університетських та міжнародних електронних баз даних, бібліотек;

- консультаційні та навчальні інтернет-конференції, форуми, чати;

- віртуальні дослідницькі лабораторії;

- поглиблення співпраці між університетами у розробці змісту навчання та досліджень, навчальних матеріалів (лекцій, кейсів, ділових ігор, тестів тощо) у дистанційному навчанні та створення на їх базі електронних баз даних та бібліотек для використання в розробці методичних засад викладання.

- розроблення комп'ютерних програм та пошукових систем, які спроможні забезпечити розпізнавання зображень, реагувати на голосові команди, тобто створення віртуальних тренажерів та імітаторів;

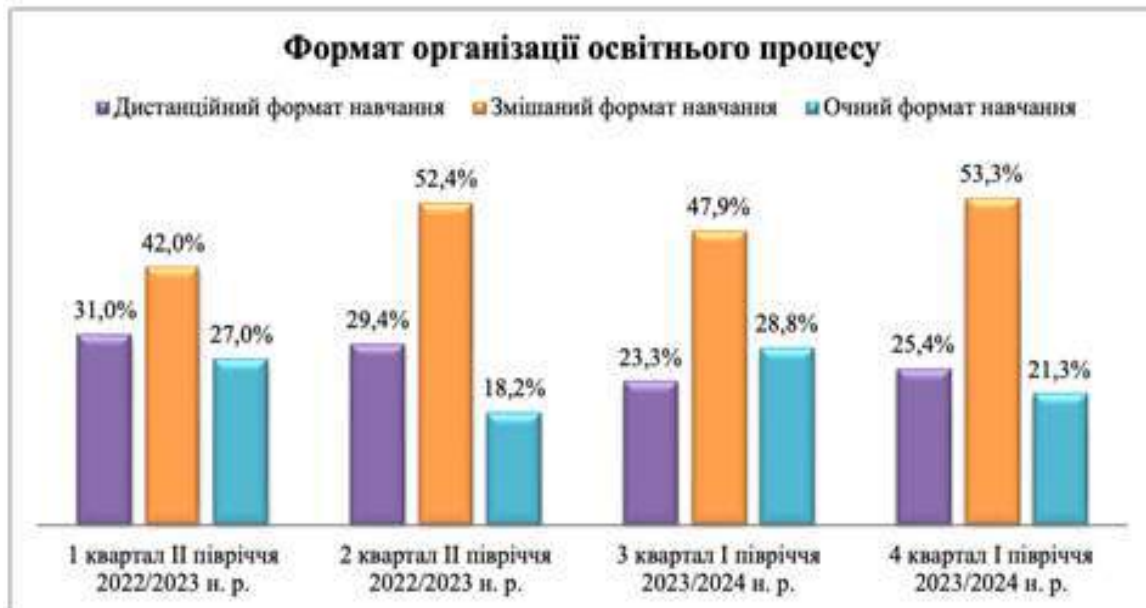
- розроблення пристроїв та програм, які потрібні для зберігання інформації, отриманої протягом життя, для оптимізації засвоєння великої кількості інформації та розвитку методик оцінювання якості освіти;

- забезпечення якості освіти за допомогою комплексу електронних засобів для оцінювання досягнень студентів;

- розвиток методик викладання на основі змішаного підходу – поєднання традиційно-дистанційних форм навчання.

Протягом 2022-2023 років Державна служба якості освіти України провела дослідження основних аспектів організації освітнього процесу у фаховій передвищій та вищій освіті в умовах воєнного стану шляхом проведення моніторингових досліджень через онлайн-опитування респондентів (студентів та викладачів). За 2023 рік Служба провела чотири кварталні опитування, в яких вказано, які форми навчання вибирають заклади освіти, та у яких регіонах спостерігається найбільший відсоток обраної форми [15].

В Україні з 14 березня 2022 року, у 82 % навчальних закладів було відновлено освітній процес у дистанційній формі, тоді як 18 % використовували змішану (очно-дистанційну) форму навчання. На початку нового навчального року 38,5 % закладів фахової передвищої та вищої освіти перейшли на онлайн-навчання, 42,2 % обрали змішаний формат, а 19,3 % проводили заняття у очному форматі.

За результатами аналізу першого квартального онлайн-опитування, яке тривало з 24 по 31 березня 2023 року, було виявлено, що 42% навчальних закладів використовують змішаний (очно-дистанційний) формат навчання, 31% – дистанційне навчання, а лише 27% здійснюють навчання у очному форматі.

Щодо вибору форми освітнього процесу за регіонами на початку 2022/2023 навчального року, то дистанційний формат навчання обрали заклади південного (Запорізька, Миколаївська, Одеська, Херсонська області) та східного (Дніпропетровська, Донецька, Луганська, Харківська області) регіонів України, у змішаному форматі навчалися західні, північні (м. Київ, Київська, Житомирська, Сумська, Чернігівська області) та центральні (Вінницька, Кіровоградська, Полтавська, Черкаська області) регіони, найбільший відсоток очного навчання спостерігається у західній (Волинська, Закарпатська, Івано-Франківська, Львівська, Рівненська, Тернопільська, Хмельницька, Чернівецька області) та центральній частині України.

Формат організації освітнього процесу у 2022/2023 навчальному році (I квартал 2023 року)

Друге кварталне онлайн-опитування відбулося з 21 по 30 червня 2023 року. За його результатами 53 % закладів освіти, як і в попередньому періоді, продовжили працювати у змішаному (очно-дистанційному), 29 % – дистанційному, 18 % – в очному форматах. Наприкінці 2022/2023 навчального року вищі навчальні заклади південних та східних регіонів продовжили освітній процес у дистанційному форматі, змішаний формат обрали західні та північні регіони, найвищих показників очного формату навчання отримав центральний регіон України.

Формат роботи ЗВО у 2022/2023 навчальному році (II квартал 2023 року)

За результатами аналізу третього кварталу, який відбувся з 25 вересня по 4 жовтня 2023 року, було з'ясовано, що 23,3 % закладів освіти обрали дистанційний, 47,9 % – змішаний, а 28,8 % – очний формати організації освітнього процесу. На початку 2023/2024 навчального року заклади вищої освіти в південній та східній частинах регіону України проводили навчання у дистанційному форматі, північний регіон обрав змішану форму навчання, а західний та центральний – очний формат навчання.

Четверте квартальне онлайн-опитування відбулося з 15 до 26 грудня 2023 року. За його результатами у 25,4 % закладів освіти проводили навчання у дистанційному форматі, 53,3 % – у змішаному, а 21,3 % – у очному. Наприкінці 2023/2024 навчального року дистанційну форму переважно обрали у східному регіоні України, змішаний формат у північному, південному, центральному та західному регіонах. Останні два регіони у ЗВО також вибирають й очну форму навчання.

Вибір форми організації освітнього процесу у ЗВО залежить від безпеки у регіонах України. У закладах західного, центрального, північного та частково південного регіонів країни навчання проводилось в очній та змішаній формах. У закладах східного та південного регіонів, де існує загроза обстрілів або вони знаходяться на небезпечних територіях, навчання здійснюють у дистанційному форматі.

На сьогодні дистанційне навчання є важливим засобом забезпечення освіти для молодого покоління. Використання інноваційних інструментів та безліч інформаційних ресурсів у навчальному процесі стимулює розвиток цифровізації професійної освіти, до якої відноситься створення онлайн-платформ з навчальними та методичними матеріалами для учасників освітнього процесу, SMART-комплекси навчальних дисциплін, програмне забезпечення, симуляції реального виробничого середовища на основі програмних засобів навчання, цифрові профілі студентів для відстеження їхніх компетенцій [16, с. 64].

SMART – це аббревіатура (specific – специфічний/конкретний, measurable – вимірюваний, achievable – досяжний, realistic – реалістичний і time-bound – визначений у часі). SMART-освіта – це навчальний процес, у якому використовують технологічні інновації та Інтернет для набуття студентам професійних компетентностей. У SMART-суспільстві прогнозується перехід від традиційного до електронного навчання (e-learning), а потім до SMART-освіти, концепція якої полягає у створенні інтерактивного освітнього середовища та постійного розвитку компетентностей. Мета SMART-освіти передбачає підготовку майбутніх фахівців навичкам для успішної реалізації професійної

діяльності у цифровому суспільстві. Отже концепція SMART-освіти призводить до необхідних модифікацій в освітньому процесі закладів професійної освіти [17, с. 27].

Висновки. У світі нових тенденцій, розвиток освіти в Україні є актуальним завданням. Поширення освітньої діяльності необхідне для сучасних соціально-економічних умов, модернізації та гармонізації системи з міжнародними стандартами. Професійна освіта сприяє розвитку країни, суспільства та кожної особистості. Держава, в свою чергу, займається реформуванням системи освіти, яке пов'язане з законами та нормативно-правовими актами. Удосконалення модернізаційних процесів в освітній сфері, визначає його конкурентоспроможність та інноваційне вдосконалення. Новації в професійній освіті, зокрема онлайн-навчання, розвиток гнучких форм навчання та застосування інформаційно-комунікаційних технологій, спрямовані на поліпшення якості професійної підготовки майбутніх фахівців та розвитку їх професійної компетентності.

Література:

1. Закон України «Про освіту». [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2145-19#Text>.
2. Ничкало Н.Г. Розвиток професійної освіти в умовах глобалізаційних та інтеграційних процесів: монографія. Київ: Видавництво НПУ імені М.П. Драгоманова, 2014. 125 с.
3. Є.Р. Чернишова, Н.В. Гузій, В.П. Ляхоцький та ін.. Термінологічний словник з основ підготовки наукових та науково-педагогічних кадрів післядипломної педагогічної освіти. Київ: ДВНЗ «Університет менеджменту освіти», 2014. 230 с.
4. Гончаренко С.У. Український педагогічний словник: довідкове видання. Київ: Видавництво «Либідь» при Київському університеті, 1997. 366 с.
5. Волкова Н.П. Педагогіка: навчальний посібник. Видання 2-ге, перероблене, доповнене. Київ: Академвидав серія «Альма-матер», 2007. 616 с.
6. Статистичний щорічник України за 2021 рік / ред. І.Є. Вернер. Київ: Державна служба статистики України, 2022. 447 с. [Електронний ресурс]. – Режим доступу: https://ukrstat.gov.ua/druk/publicat/kat_u/2022/zb/11/Yearbook_2021.pdf.
7. Освіта і наука України в умовах воєнного стану: інформаційно-аналітичний збірник. Київ: Інститут освітньої аналітики Державна наукова установа, 2023. 64 с. [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <https://mon.gov.ua/storage/app/media/zagalna%20serednya/serpneva-konferencia/2023/22.08.2023/Inform-analytic.zbirn-Osvita.v.umovah.voyennogo.stanu-vykl.rozv.povoyen.perspekt.22.08.2023.pdf>.
8. Пріоритетами Болонського процесу до 2030 року мають стати збалансована академічна мобільність та посилена роль вищої освіти у досягненні цілей сталого розвитку, – Єгор Стадний. [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <https://mon.gov.ua/ua/news/prioritetami-bolonskogo-procesu-do-2030-roku-mayut-stati-zbalansovana-akademichna-mobilnist-ta-posilena-rol-vishoyi-osviti-u-dosyagnenni-cilej-stalogo-rozvitku-yegor-stadnij>.

9. Рішення Колегії Міністерства освіти і науки України № 12/2-3 від 21.12.2020 «Про проект Стратегії розвитку професійної (професійно-технічної) освіти на період до 2023 року». [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <https://mon.gov.ua/storage/app/media/kolegiya-ministerstva/2020/12/Proyekt%20Stratehiyi%20rozvytku%20proftekhosvity%20do%202023.pdf>.

10. Про пріоритетні заходи щодо розвитку професійної (професійно-технічної) освіти: Указ Президента України від 30.03.2021 р. № 130/2021. [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/130/2021#Text>.

11. Проект нового переліку галузей знань і спеціальностей, за якими здійснюється підготовка здобувачів вищої та фахової передвищої освіти. [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <https://mon.gov.ua/ua/news/proyekt-novogo-pereliku-galuzej-znan-i-specialnostej-za-yakimi-zdijsnyuyetsya-pidgotovka-zdobuvachiv-vishoyi-ta-fahovoyi-peredvishoyi-osviti>.

12. Європейський дослідницький простір як орієнтир розвитку педагогічної науки в Україні: інформаційний хаб Інституту педагогіки НАПН України. ERA for Development. [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <https://sites.google.com/view/era-undip/головна-сторінка>.

13. Топузов, О.М., Локшина, О.І., Джурило, А.П., Шпарик О.М. Проект «Європейський дослідницький простір як орієнтир розвитку педагогічної науки в Україні: інформаційний хаб Інституту педагогіки НАПН України». Вісник Національної академії педагогічних наук України, 2023, 5(1).

14. Деякі питання організації дистанційного навчання: Наказ Міністерства освіти і науки України від 08.09.2020 р. № 1115. [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/z0941-20#Text>.

15. Державна служба якості освіти України. Опитування, дослідження, вивчення за 2023 рік. [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <https://sqe.gov.ua/diyalnist/monitoringovi-doslidzhennya/opituvannya-doslidzhennya-vivchennya-za-2023/>.

16. Радкевич В.О. Сучасні тенденції розвитку професійної освіти. *Актуальні проблеми технологічної і професійної освіти: матеріали II Міжнародної науково-практичної конференції*, 2020. С. 61–66. [Електронний ресурс]. – Режим доступу: http://trgnpu.ho.ua/images/my_images/doc_pdf/vidavnictvo/mkonf_2020.pdf#page=61.

17. Голяд І., Тропіна М. Тенденції та інновації професійної освіти в умовах сучасних трансформаційних процесів. *Сучасні тенденції розвитку освіти й науки: проблеми та перспективи. Збірник наукових праць, випуск 10, 2022*. С. 23–39. [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <https://enpuir.npu.edu.ua/bitstream/handle/123456789/38607/Holiiad.pdf?sequence=1>.

References:

1. Zakon Ukrainy «Pro osvitu» [Law of Ukraine "On Education"]. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2145-19#Text>. [in Ukrainian].

2. Nychkalo, N.H. (2014). *Rozvytok profesiinoi osvity v umovakh hlobalizatsiinykh ta intehratsiinykh protsesiv: monohrafiia [Development of professional education in the conditions of globalization and integration processes: monograph]*. Kyiv: Vydavnytstvo NPU imeni M.P. Drahomanova. [in Ukrainian].

3. Chernyshova, Ye.R., Huzii, N.V., Liakhotskyi, V.P. (Eds.). (2014). *Terminolohichnyi slovnyk z osnov pidhotovky naukovykh ta naukovo-pedahohichnykh kadriv pisliadyplomnoi pedahohichnoi osvity [Terminological dictionary on the basics of training of scientific and scientific-pedagogical personnel of postgraduate pedagogical education]*. Kyiv: DVNZ «Universytet menedzhmentu osvity». [in Ukrainian].

4. Honcharenko, S.U. (1997). *Ukrainskyi pedahohichnyi slovnyk [Ukrainian pedagogical dictionary]*. Kyiv: Vydavnytstvo «Lybid» pry Kyivskomu universyteti. [in Ukrainian].

5. Volkova, N.P. (2007). *Pedahohika [Pedagogy]*. Kyiv: Akademvydav serii «Alma-mater». [in Ukrainian].

6. Verner, I.Ie. (Eds.). (2022). *Statystychnyi shchorichnyk Ukrainy za 2021 rik [Statistical Yearbook of Ukraine for 2021]*. Kyiv: Derzhavna sluzhba statystyky Ukrainy. [in Ukrainian].

7. *Osvita i nauka Ukrainy v umovakh voiennoho stanu: informatsiino-analitychnyi zbirnyk [Education and science of Ukraine under martial law: an informational and analytical collection]*. Kyiv: Instytut osvitoi analityky Derzhavna naukova ustanova, 2023. 64 s. URL: <https://mon.gov.ua/storage/app/media/zagalna%20serednya/serpneva-konferencia/2023/22.08.2023/Inform-analytic.zbirn-Osvita.v.umovah.voyennogo.stanu-vykl.rozv.povoyen.perspekt.22.08.2023.pdf>. [in Ukrainian].

8. Stadnyi, Ye. *Priorytetamy Bolonskoho protsesu do 2030 roku maiut staty zbalansovana akademichna mobilnist ta posylena rol vyshchoi osvity u dosiahnenni tsilei staloho rozvytku. [The priorities of the Bologna process until 2030 should be balanced academic mobility and the strengthened role of higher education in achieving the goals of sustainable development]*. URL: <https://mon.gov.ua/ua/news/priorytetami-bolonskogo-procesu-do-2030-roku-mayut-stati-zbalansovana-akademichna-mobilnist-ta-posylena-rol-vishoyi-osviti-u-dosyagnenni-cilej-stalogo-rozvitku-yegor-stadnij>. [in Ukrainian].

9. *Rishennia Kolehii Ministerstva osvity i nauky Ukrainy № 12/2-3 vid 21.12.2020 «Pro proekt Stratehii rozvytku profesiinoi (profesiino-tekhnichnoi) osvity na period do 2023 roku» [Decision of the Board of the Ministry of Education and Science of Ukraine No. 12/2-3 dated 21.12.2020 "On the draft Strategy for the Development of Professional (Vocational and Technical) Education for the Period Until 2023"]*. URL <https://mon.gov.ua/storage/app/media/kolegiya-ministerstva/2020/12/Proyekt%20Stratehiyi%20rozvytku%20proftekhosvity%20do%202023.pdf>. [in Ukrainian].

10. Pro priorytetni zakhody shchodo rozvytku profesiinoi (profesiino-tekhnichnoi) osvity: Ukaz Prezydenta Ukrainy vid 30.03.2021 r. № 130/2021 [On priority measures for the development of professional (vocational and technical) education: Decree of the President of Ukraine dated March 30, 2021 No. 130/2021]. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/130/2021#Text>. [in Ukrainian].

11. Proiekt novoho pereliku haluzei znan i spetsialnostei, za yakymy zdiisniuietsia pidhotovka zdobuvachiv vyshchoi ta fakhovoi peredvyshchoi osvity [Project of a new list of fields of knowledge and specialties for which higher and professional pre-higher education applicants are trained]. URL: <https://mon.gov.ua/ua/news/proyekt-novogo-pereliku-galujej-znan-i-specialnostej-za-yakimi-zdijsnyuyetsya-pidgotovka-zdobuvachiv-vishoyi-ta-fahovoyi-peredvishoyi-osviti>. [in Ukrainian].

12. *Yevropeyskyi doslidnytskyi prostir yak oriiientyr rozvytku pedahohichnoi nauky v Ukraini: informatsiinyi khab Instytutu pedahohiky NAPN Ukrainy. ERA for Development [The European research space as a reference point for the development of pedagogical science in Ukraine: the information hub of the Institute of Pedagogy of the National Academy of Sciences of Ukraine. ERA for Development.]*. URL: <https://sites.google.com/view/era-undip/holovna-storinka>. [in Ukrainian].

13. Topuzov, O.M., Lokshyna, O.I., Dzhurylo, A.P., Shparyk, O.M. (2023). Proiekt «Ievropeyskyi doslidnytskyi prostir yak oriiientyr rozvytku pedahohichnoi nauky v Ukraini: informatsiinyi khab Instytutu pedahohiky NAPN Ukrainy» [The project "European research space as a reference point for the development of pedagogical science in Ukraine: information hub of the Institute of Pedagogy of the National Academy of Sciences of Ukraine"]. *Visnyk Natsionalnoi akademii pedahohichnykh nauk Ukrainy, 5(1)*. [in Ukrainian].

14. Деякі питання організації дистанційного навчання: Наказ Міністерства освіти і науки України від 08.09.2020 р. № 1115 [Some issues of distance learning organization: Order of the Ministry of Education and Science of Ukraine dated September 8, 2020 No. 1115]. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/z0941-20#Text>. [in Ukrainian].

15. *Opytuvannia, doslidzhennia, vyvchennia za 2023 rik* [Survey, research, study for 2023]. K: Derzhavna sluzhba yakosti osvity Ukrainy. URL: <https://sqe.gov.ua/diyalnist/monitoringovi-doslidzhennya/opituvannya-doslidzhennya-vivchennya-za-2023/>. [in Ukrainian].

16. Radkevych, V.O. (2020). Suchasni tendentsii rozvytku profesiinoi osvity [Modern trends in the development of professional education]. *Aktualni problemy tekhnolohichnoi i profesiinoi osvity: materialy II Mizhnarodnoi naukovo-praktychnoi konferentsii – Actual problems of technological and professional education: materials of the II International Scientific and Practical Conference*. URL: http://tpgnpu.ho.ua/images/my_images/doc_pdf/vidavnictvo/mkonf_2020.pdf#page=61. [in Ukrainian].

17. Holiiad, I., Tropina, M. (2022). Tendentsii ta innovatsii profesiinoi osvity v umovakh suchasnykh transformatsiinykh protsesiv [Trends and innovations of professional education in the conditions of modern transformational processes]. *Suchasni tendentsii rozvytku osvity y nauky: problemy ta perspektyvy. Zbirnyk naukovykh prats, vypusk 10 – Modern trends in the development of education and science: problems and prospects. Collection of scientific works, issue 10, 23–39*. URL: <https://enpuir.npu.edu.ua/bitstream/handle/123456789/38607/Holiiad.pdf?sequence=1>. [in Ukrainian].